

Dariusz Zagórski

Ideał dziewictwa w "De sancta virginitate" św. Augustyna

Collectanea Theologica 76/1, 27-37

2006

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

DARIUSZ ZAGÓRSKI, RZYM

IDEAŁ DZIEWICTWA W *DE SANCTA VIRGINITATE* ŚW. AUGUSTYNA

„Po napisaniu dzieła *O dobru małżeństwa* oczekiwano ode mnie, ażebym napisał *O świętości dziewictwa*. Nie ociągałem się z tym i wykazałem w jednej księdze, jak tylko potrafiłem, iż tego, jakże wielkiego daru Bożego, należy strzec z wielką pokorą”¹.

Przytoczona wypowiedź biskupa Hippony, pozwalająca na umiejscowienie w czasie powstania *De sancta virginitate*, bezpośrednio po napisaniu księgi *De bono coniugali*², stanowi ważne „zewnątrzne” świadectwo, jeszcze bardziej podkreślające (widoczną w treści) wzajemną zależność obu tych pism. Myśl biskupa podczas tworzenia księgi *O świętym dziewictwie* zaprzątnięta była bowiem tymi samymi wątkami, które zainspirowały dzieło *O dobru małżeństwa*, to jest wskazaniem „veritatis medium”³ – drogi prawdy przebiegającej między przeciwstawnymi błędami manichejskiej⁴ dewa-

¹ Augustinus Hipponensis, *Retractationum libri duo* II, 23: „Posteaquam scripsi de bono coniugali, expectabatur ut scriberem de sancta uirginitate; nec distuli atque id Dei munus et quam magnum et quanta humilitate custodiendum esset uno sicut potui uolumine ostendi”; cyt. za: Św. Augustyn, *O nauce chrześcijańskiej, Sprostowania*, tłum., wstęp i oprac. J. Sulowski, PSP 22, Warszawa 1979, s. 262.

² Zob. tenże, *De sancta virginitate liber unus* (dalej: *De sanct. virg.*) I, 1. Powstanie *De bono coniugali* umiejścić należy w przedziale czasowym 399-401, najprawdopodobniej w 400 r. Księga *De sancta virginitate* mogła więc powstać nie później niż w 401 r. Zob. M. Palmieri, *Introduzione*, w: S. Agostino, *Matrimonio e verginità*, Roma 2002, s. 3. Kwestia datacji obu wspomnianych dzieł stała się przedmiotem naukowej dyskusji; zob. M. F. Berrouard, *Bono coniugali (de), Augustinus – Lexikon*, t. 1, Basel 1986-1994, s. 660; P. M. Hombert, *Nouvelles recherches de chronologie augustinienne*, Paris 2000, s. 105-108; P. Nehring, *Wstęp*, w: Św. Augustyn, *Pisma monastyczne*, Kraków 2002, s. 99-106.

³ *De sanct. virg.* XIX, 19.

⁴ Określenie to należy pojmować w dwojaki sposób. Augustyn utożsamiał ze stanowiskiem manichejczyków poglądy wszystkich tych, którzy wynosząc celibat nad małżeństwo odbierali zarazem wartość temu ostatniemu. Chodzi oczywiście o przedstawicieli tradycyjnego nurtu zabierającego głos w dyskusji wywołanej wystąpieniem Jowiniana, a więc w szczególności sposób o Hieronima.

luacji małżeństwa i jowiniańskiej próby zrównania go z dziewictwem⁵, a także uczynieniem wyraźnego rozróżnienia między stanami życia, z których jeden może być traktowany jako doskonalszy od drugiego.

Ukazanie wielkości dziewictwa⁶, jego doskonałości, to jeden z zasadniczych celów omawianego przez nas dzieła, na które czekały całe zastępy poświęconych Bogu dziewic, a także wielu przyjaciół biskupa⁷. Dokonuje się ono w kontekście przykładu życia Maryi, naśladowującego Ją Kościoła, a także przy okazji udzielanych przez Augustyna, a odnoszących się do tego stanu, konkretnych wskazań, mających na celu zabezpieczenie owego „daru”, by go nie utracić⁸, co staje się możliwe w łączności z realizacją cnót, głównie pokory i posłuszeństwa.

Dziewictwo Maryi

By możliwie najpełniej ukazać wartość dziewiczego życia, Augustyn przywołuje najdoskonalszy jego przykład, Maryję. Dziewictwo Jej, w sposób wyjątkowy związane z macierzyństwem, ukazane zostało przez biskupa Hippony jako rzeczywistość podobająca się Panu i bardzo dla Niego droga⁹. Pragnął On więc uchronić je od jakiegokolwiek naruszenia ze strony człowieka i to nie tylko w czasie następującym po momencie poczęcia¹⁰, ale już wcześniej, wybrawszy właśnie w Maryi kobietę, która miała dobrowolnie, w sposób nie-

⁵ *De sanct. virg.* XIX, 19; XXI, 21.

⁶ Na temat terminologii stosowanej przez Augustyna w odniesieniu do omawianego ideału zob. D. Riccardi, *La verginità nella vita religiosa secondo la dottrina di sant'Agostino*, Roma 1961, s. 103-111. Autor ten omawia dwa najczęściej powracające w pismach biskupa terminy: *virgo* i *virginitas*.

⁷ Zob. V. Tarulli, *Introduzione*, w: S. Agostino, *Matrimonio e verginità*, Roma 2002, s. 67. Ze szczególną niecierpliwością pisma *O świętym dziewictwie* mogły oczekiwać klasztory, które dzięki Augustynowi rozprzestrzeniać się zaczęły na terenach Afryki Północnej. Wśród nich znajdował się klasztor w Hipponie pod kierownictwem siostry św. Augustyna.

⁸ Mimo podejmowanych przez człowieka działań jedynym, mającym moc ustrzec dar dziewictwa przed czyhającymi nań niebezpieczeństwami, jest sam Bóg, będący jednocześnie jego Autorem. Można się również spotkać w omawianym traktacie ze stwierdzeniami, uznającymi miłość za strażnika dziewictwa. Wiąże się to jednak z nazwaniem przez biskupa Hippony tym „imieniem” samego Boga; *De sanct. virg.* LI, 52: „Non ergo custodit bonum virginitatis nisi Deus ipse, qui dedit, et *Deus caritas est* (1 J 4, 8). Custos ergo virginitatis caritas”.

⁹ *De sanct. virg.* IV, 4.

¹⁰ Tamże; XXVII, 27.

przymuszony, nie wiedząc jeszcze, kto miałby się z Niej narodzić, sama ofiarować swe dziewictwo Bogu¹¹.

W dziejach ludzkości jedynie Maryja, dzięki podjętej decyzji poświęcenia swego życia w czystości Bogu, otrzymała przywilej bycia zarazem dziewicą i matką¹². Chrystus staje się więc synem Dziewicy i w sposób fizyczny przychodzi na świat z dziewiczego łona¹³.

Ważny akcent w *De sancta virginitate* położony jednak zostaje przez Augustyna na duchowym charakterze dziewiczego macierzyństwa Maryi, której szczęśliwość i wybraństwo w większym stopniu mają wypływać z faktu zaakceptowania wiary w Chrystusa niż poczęcia Go w sposób cielesny. W celu zobrazowanie tego, nasz autor przywołuje ewangeliczną perykopę, w której po nazwaniu Maryi przez osobę z tłumu błogosławioną, ze względu na fakt noszenia niegdyś w swym łonie Chrystusa, sam Pan raczył wskazać na większą szczęśliwość tych, którzy stają się słuchaczami słowa Bożego i przestrzegają go (zob. Łk 11, 27-28)¹⁴.

Zaakcentowanie duchowego wymiaru Jej dziewiczego macierzyństwa zdaje się zwracać uwagę wiernym na wyższość rzeczywistości duchowych nad cielesnymi. One to bowiem, bardziej niż łączące człowieka z osobą świętą więzy krwi, wpływają na szczęśliwość tych, którzy przez posłuszeństwo i naśladowanie dostosowują się do nauczania sprawiedliwych i ich sposobu życia. Biskup Hippony eksponując duchowy charakter dziewictwa Maryi, pragnie również zwrócić uwagę na realizację tej cnoty w Kościele, nie mogącym wypełniać jej we wszystkich swych członkach w znaku fizycznej powściągliwości.

Augustyn, podsumowując zasługi Maryi, stwierdza, że w całym swym życiu wypełniła Ona wolę Ojca. Będąc fizycznie Matką Chrystusa, przez więzy duchowe i posłuszeństwo słowu Bożemu stała się Jego siostrą i matką¹⁵. Jej życie w dziewictwie stanowi bez wątpienia godny do naśladowania wzór dla wszystkich członków Kościoła, w szczególności zaś sposób tych wybranych, którzy, podobnie jak Maryja, zachowują dziewictwo w pełnym, to jest duchowo-fizycznym, wymiarze.

¹¹ *Tamże*, IV, 4.

¹² *Tamże*, VI, 6: „Ac per hoc illa una femina, non solum spiritu, verum etiam corpore et mater et virgo”.

¹³ *Tamże*, II, 2; VI, 6.

¹⁴ *Tamże*, III, 3.

¹⁵ *Tamże*, V, 5.

Dziewictwo Kościoła

Jednymi z najpiękniejszych wypowiedzi w ramach Augustynowej teologii dziewictwa zdają się te, które traktują o dziewiczym macierzyństwie Kościoła¹⁶. On to postrzegany jako czysta dziewica, staje się dla biskupa Hippony obiektem nie tylko podziwu i zachwytu, ale nade wszystko zatroskania, ze względu na niebezpieczeństwa, jakie mogą czyhać na tak wielkie „dobro” i je zniszczyć¹⁷. „O czyją bowiem czystość się troszczymy, jeśli Kościół nie jest dziewicą?” – pyta Augustyn w kontekście rozważań nad nieskazitelnością Kościoła, rodzącego w sposób duchowy członki, których głową jest Chrystus¹⁸.

Dziewictwo i macierzyństwo stanowią dla biskupa kluczowe idee w jego spojrzeniu na Kościół, który staje się naśladowcą przykładu życia Matki swego Oblubieńca i Pana¹⁹. W odróżnieniu jednak od Maryi, zdradzającej w sposób fizyczny Głowę mistycznego ciała, płodność Kościoła, jak wspomniałem, ma charakter duchowy, podobnie zresztą, jak dziewictwo, które tylko w nielicznych jego członkach realizuje się również na sposób fizyczny.

Idea duchowego dziewictwa Kościoła ma swoje zakotwiczenie już w biblijnym nauczaniu św. Pawła, w 2 Kor 11, 2, w którym Kościół ukazany został, jako przedstawiona Chrystusowi czysta dziewica. Tą „czystą dziewicą”, w zamyśle apostoła, są wszyscy chrześcijanie mieszkający w Koryncie, wśród których znajdowały się przecież nie tylko osoby poświęcające Bogu nieskazitelność swej cieleśności, ale również małżonkowie, matki, wdowy i wszyscy bez wyjątków członkowie tamtejszej społeczności.

Także nauczanie Augustyna ukazuje różnorodność członków Kościoła: małżonków, wdowców, a także tych, którzy już od najmłodszych lat strzegą czystości, czyniąc przed Bogiem ślub dziewictwa. Wszystko to ma służyć stwierdzeniu obfitości obecnych w Ko-

¹⁶ Zob. A. Trapè, *Introduzione generale*, w: S. Agostino, *Matrimonio e verginità*, Roma 2002, s. LXXXIV.

¹⁷ Zob. *tamże*, s. LXXXV.

¹⁸ *De sanct. virg.* II, 2. Polski przekład wypowiedzi zaczerpniętych z tego dzieła podają za: Św. Augustyn, *O świętym dziewictwie*, tłum. P. Nehring, w: Św. Augustyn, *Pisma monastyczne*, s. 269-348.

¹⁹ *De sanct. virg.* II, 2. Dziewica Maryja (*Virgo Maria*) staje się typem Kościoła (*Virgo Ecclesia*); zob. M. Agterberg, „*Ecclesia-Virgo*”. *Étude sur la virginité de l'Église et des fidèles chez saint Augustin*, Louvain 1960, s. 33.

ściele darów, które choć różnią się między sobą, to jednak wszystkie razem formują dziewicę.

Kościół jest więc w całości święty w ciele i w duszy, nie cały jednak jest dziewicą w ciele, nawet jeśli jest nią w duszy²⁰, gdyż wymiar fizycznego jego dziewictwa realizowany jest jedynie przez te jego członki²¹, które w sposób dobrowolny i nieprzymuszony zdecydowały się na takie życie, w którym przez nienaruszalność swego ciała, naśladowują aniołów²².

Dziewictwo członków Kościoła

Ukazanie wielkości dziewictwa obecnego w szczególności sposób w życiu Maryi, a także realizującego się w wymiarze duchowym w Kościele, i to bez względu na stan, w jakim żyją poszczególne jego członki, znajduje swoje dopełnienie w przedstawieniu przykładu życia osób, które podobnie jak Maryja, w sposób dobrowolny podjęły się w wymiarze duchowym i fizycznym zachowania w swym życiu nieskazitelności.

Dziewictwo, które stanowi najwyżej stojącą w hierarchii formę zachowania czystości, jest życiem na zawsze poza związkiem małżeńskim, a także życiem pozbawionym jakichkolwiek pożądliwych czy lubieżnych kontaktów²³. Różni się ono od wszystkich innych form zachowania czystości, ponieważ unika nie tylko tego, co jest niedozwolone, ale również tego, co wolno²⁴. Stanowi ono, podobnie jak w przypadku Maryi, wielki dar Boży i wymaga od podejmujących je pokory, która staje się jego strażnikiem. Stanowi formę powściągliwości najdoskonalszą, największą i najbardziej godną pochwały²⁵.

Czystość, w swych różnych stopniach, przedstawia się jako wspaniałe dobro, jednak wszystkie one muszą ustąpić miejsca dziewic-

²⁰ *De sanct. virg.* II, 2. Dziewictwo Kościoła zawiera się w czystości wiary, nadziei i miłości (Augustinus Hipponensis, *Sermo* CLXXXVIII, III, 4); zob. M. Agterberg, „*Ecclesia-Virgo*”, s. 26.

²¹ *De sanct. virg.* II, 2; XXVII, 27.

²² Augustinus Hipponensis, *Epistola* CL: „In carne iam imitari vitam Angelorum”.

²³ Tenże, *De adulterinis coniugiis libri duo* II, XVIII, 20: „Sine coniugiis, sine ullo concubitu atque immunda libidinis attractione perseverantissime vivere”.

²⁴ Zob. D. Riccardi, *La verginità nella vita religiosa secondo la dottrina di sant'Agostino*, s. 110.

²⁵ Augustinus Hipponensis, *De continentia liber unus* I, 1.

twu, ponieważ ci, którzy już w ciele mają coś, co nie jest z ciała, w błogostawionej wieczności wyróżnią się w sposób niewątpliwy od wszystkich, przez swego rodzaju wielkość²⁶.

W rozważaniach na temat dziewictwa w pełnym jego duchowo-fizycznym rozumieniu, obecnego w życiu niektórych, wybranych członków Kościoła, szczególną uwagę zamierzam zwrócić na pojmowanie go przez biskupa Hippony jako daru pochodzącego od Boga. Pragnę również wskazać jego zależność od pokory i posłuszeństwa, to jest cnót, bez których nie byłoby ono w stanie osiągnąć w pełni swej wielkości.

Dar dziewictwa

Dziewictwo określone zostaje przez biskupa Hippony mianem daru²⁷. Bóg jest tym, który udziela go człowiekowi, mającemu możliwość odpowiedzieć nań w sposób dobrowolny²⁸. Pozytywna odpowiedź zakłada przyjęcie go i zwrócenie jako daru Bogu²⁹. „W tym punkcie teologia związana z dziewictwem wkracza w samo serce teologii łaski, to znaczy w tajemnicę spotkania między działaniem Boga, a ludzką współpracą”³⁰.

Dziewictwo – dar, który został zwrócony Bogu po jego otrzymaniu – uznaje biskup za ofiarę złożoną Bogu, za całopalenie³¹. W definicji dziewictwa Augustyn określa je jako „wstrzemięźliwość, w której samemu Stwórcy duszy i ciała ślubuje się czystość ciała, uświęca ją i zachowuje”³². To dopiero sprawia, że działanie związane z podjęciem dziewiczego życia staje się niejako kompletne i zasługuje ze strony Boga na uznanie. Jeśli bowiem przyjęty dar nie

²⁶ *De sanct. virg.* XIII; XIV, 14.

²⁷ *Tamże*, XL, 41.

²⁸ Wolność wyboru w podjęciu dziewiczego stanu życia bazuje na zaliczeniu dziewictwa jedynie do wskazań i rad poddanych człowiekowi przez Boga; zob. *tamże*, XIII, 13; XIV, 14; XV, 15; XXX, 30. Zob. A. Trapè, *Introduzione generale*, s. XVI-LXVIII.

²⁹ Na temat dziewictwa pojmnowanego jako dar zob. A. Trapè, *Introduzione generale*, s. LXXIX-LXXXII; *De sanct. virg.* XXX, 30.

³⁰ Zob. A. Trapè, *Introduzione generale*, s. LXXXI.

³¹ Augustinus Hipponensis, *De civitate Dei libri viginti duo* (dalej: *De civ. Dei*) X, 6; zob. A. Trapè, *Introduzione generale*, s. LXXXI.

³² *De sanct. virg.* VIII, 8. Elementem formalnym w przytoczonej definicji jest poświęcenie dziewictwa Bogu, to znaczy jego cel. Jest więc dziewictwo godne czci nie dlatego tylko, że zachowuje wymiar jedynie fizycznej czystości, ale dlatego, że jako takie poświęcone jest Bogu i złożone Mu w darze.

zostałby zwrócony Bogu w sposób dobrowolny, nie byłyby dopełnione istotne warunki do uznania dziewictwa za zasługę i w tym przypadku nie znaczyłyby ono nic.

Podczas omawiania aktu ofiarowania dziewictwa Bogu ważne jest ukazanie sposobu, w jaki donacja ta się dokonuje. Augustyn zwraca szczególną uwagę na trzy jej elementy: ślub dziewictwa³³, poświęcenie dziewictwa Bogu³⁴ i jego zachowywanie³⁵. Biskup Hippony, jako wzorzec doskonały dla podejmujących ów ślub, ukazuje życie Maryi, której dziewictwo, złożone w darze, stało się miłą Bogu, gdyż ślubowała je jeszcze przed zwiastowaniem, a tym samym poczęciem Chrystusa. Ważne zagadnienie stanowi tu wolność w podejmowaniu drogi życia przez Maryję. Ona to bowiem, jako dziewica wybrana przez Boga *ab aeterno*, by być Matką Słowa, mogła zostać przymuszona do ślubu za pomocą rozkazu. Mając jednak służyć za przykład innym dziewicom podejmującym ten ślub w przyszłości, sama podjęła go w sposób dobrowolny³⁶.

Wielkie znaczenie, oprócz złożonego ślubu dziewiczego życia, ma także poświęcenie dziewictwa Bogu, które dopiero czyni je służącym. Nie wychwala się bowiem samego faktu bycia dziewicą, ale ceni się oddanie ślubowanej nieskazitelności Bogu³⁷.

Efektom zachowywania ślubu dziewictwa jest natomiast uświęcenie ciała, które nadaje powściągliwości w fizycznym wymiarze sens duchowy. Dziewictwo bowiem „choć zachowywane jest w ciele, to jednak zachowuje się je dzięki pobożności i gorliwości ducha. I dlatego dziewictwo ciała, które ślubuje się i zachowuje w miłości przez wstrzemięźliwość, ma także duchowy charakter”³⁸. Samo bycie dziewicą nie wystarcza, według biskupa. Konieczne staje się, by dziewictwo było święte³⁹. W przeciwnym razie, niczym

³³ *De sanct. virg.* XIV, 14; XXIX, 29; XXXVI, 37.

³⁴ *Tamże*, XI, 11.

³⁵ *Tamże*, VIII, 8; XXIX, 29.

³⁶ *Tamże*, IV, 4.

³⁷ *Tamże*, XI, 11.

³⁸ *Tamże*, VIII, 8. Tezy o duchowym charakterze dziewictwa mają wielkie znaczenie chociażby w przypadku fizycznej jego utraty dokonującej się wbrew woli poświęconej Bogu osoby; zob. *De civ. Dei* I, 14.

³⁹ Zob. D. Riccardi, *La verginità nella vita religiosa secondo la dottrina di sant'Agostino*, s. 122.

nie różniłoby się od czystości strzegących ogniska domowego kapłanek Westy⁴⁰. Święte dziewictwo podejmowane w Kościele dodaje do wielkiej już godności naturalnej doskonałość ponadnaturalną, która naśladuje w „ziemskim i śmiertelnym ciele życie niebieskie”⁴¹. Dziewica zaś staje się tą, która nie mogąc począć Chrystusa fizycznie, jak Maryja, zradza Go w sercu, składając dar Bogu ze swego ciała, z całej siebie.

Łączność dziewictwa z innymi cnotami chrześcijańskimi

Nowość wykładu biskupa Hippony na temat dziewictwa polega nade wszystko na przedstawieniu, odnoszącego się do tego stanu, całościowo ujmowanego nauczania chrześcijańskiego. Ono to wskazuje na tak często niedostrzeganą łączność dziewictwa (a także małżeństwa) z wieloma cnotami chrześcijańskimi, z których za najistotniejsze Augustyn uznaje pokorę i posłuszeństwo. Naucza, że cnoty te, złączone z poświęconym Bogu dziewictwem, czynią z niego ideał najwyższej doskonałości⁴², gdzie obce mu stają się wszystkie wady i grzechy⁴³.

By pełniej ukazać decydującą rolę wspomnianych cnót, biskup Hippony dokonuje zestawienia dziewictwa z małżeństwem nie tylko na płaszczyźnie ich wartości, porównywania rzeczy samych w sobie (gdzie w żaden sposób wątpić nie można o wyższości czystości związanej ze wstrzeźliwością nad czystością małżeńską), lecz konfrontując ze sobą konkretne przykłady, gdzie lepszym i wyżej stojącym człowiekiem zdaje się ten, który ma pewne określone dobro (cnotę) w stopniu wyższym niż ktoś inny⁴⁴.

⁴⁰ W sensie materialnym te dwie formy dziewictwa odpowiadają sobie. Formalnie jednak zachodzi między nimi ogromna różnica, ze względu na cel, dla którego podejmuje się tego rodzaju ślub.

⁴¹ *De sanct. virg.* IV, 4; zob. D. Ricciardi, *La verginità nella vita religiosa secondo la dottrina di sant'Agostino*, s. 122.

⁴² *De sanct. virg.* LIII, 54.

⁴³ Augustyn wymienia następujące wady i grzechy, których unikają osiągające doskonałość dziewice: dopuszczanie się zabójstwa, diabelskie ofiary i przekleństwa, kradzieże, rabunki, oszustwa, krzywoprzysięstwa, pijaństwo, wszelki zbytek i chciwość, obłuda, zazdrość, nieprawość i okrucieństwo. Z grzechów „łżejszych” wskazuje na bezwstydną wygład, rozbiegane oczy, nieposkromiony język, nieobyczajny śmiech, błazeński dowcip, nieprzystojny ubiór, pompatyczny czy też chwijny krok.

⁴⁴ Augustinus Hipponensis, *De bono coniugali liber unus* (dalej: *De bon. con.*) XXIII, 28; zob. A. Trapè, *Introduzione generale*, s. LXXIII.

Dlatego w traktacie poświęconym dziewictwu Augustyn mówi tak wiele na temat posłuszeństwa, a jeszcze więcej na temat pokory. Tej ostatniej przyznaje wielką wagę, deklarując już we wstępie, że nie zamierza jedynie wychwalać dziewictwa, żeby było miłowane, ale dać ostrzeżenie, by się ono nie pyszniło⁴⁵.

Pokora

Pierwszą troską dziewic, według biskupa Hippony, powinna być chęć przywdziać się w pokorę⁴⁶, która pochodzi z wysoka, „od Pana światłości (Jk 1, 17)”⁴⁷, i ma za zadanie uświadomienie dziewczynom, że wszystko, czym są i co posiadają, nie jest ich zasługą, lecz darem, udzielanym im według Bożej woli⁴⁸. Wzorem dla dziewic w realizowaniu cnoty pokory staje się Chrystus⁴⁹, który jest „cichy i pokorny sercem (por. Mt 11, 29)”⁵⁰. Za nim powinny one podążać dokądkolwiek On się udaje, kochać Go i nie odchodzić od Niego⁵¹. Oddalenie się bowiem naraża na upadek⁵² i zagraża popadnięciem w pychę, która, porównana do złodzieja, niszczy dar dziewictwa⁵³.

Zachętą do kultywowania pokory staje się obietnica Pana, przypominająca o tym, że Jego Duch spocznie na „pokornym, spokojnym i drżącym na Jego słowa (por. Iz 66, 2)”⁵⁴. Według Augustyna, obietnica ta stanowi motywację tym mocniejszą, że właśnie osoby składające śluby dziewiczej czystości powinny najbardziej troszczyć się o to, by na nich spoczął Duch Święty⁵⁵.

Omawiając cnotę pokory, realizowaną przez przedstawicieli wszystkich stanów w Kościele, biskup Hippony przynagla poświę-

⁴⁵ *De sanct. virg.* I, 1: „Non solum ergo praedicanda est virginitas, ut ametur; verum etiam monenda, ne infletur”; tamże, XXXVII, 37; LIII, 54. Na temat wzajemnych relacji między cnotami dziewictwa i pokory zob. D. Riccardi, *La verginità nella vita religiosa secondo la dottrina di sant'Agostino*, s. 180-184.

⁴⁶ *De sanct. virg.* XLI, 42; XXXI, 31; XXXIII, 33.

⁴⁷ Tamże, XLI, 42.

⁴⁸ Tamże.

⁴⁹ D. Riccardi, *La verginità nella vita religiosa secondo la dottrina di sant'Agostino*, s. 184-188.

⁵⁰ *De sanct. virg.* LI, 52; LII, 53.

⁵¹ Tamże, LII, 53.

⁵² Tamże.

⁵³ Tamże, LI, 52.

⁵⁴ Tamże.

⁵⁵ Tamże, XXXIX, 40: „Et quae magis membra corporis sancti, quod est Ecclesia, curare debent, ut super ea requiescat Spiritus Sanctus, quam virginalem profitentia sanctitatem?”

cone Bogu dziewice do oceny innych jako stojących wyżej od siebie, nawet tych, których zewnętrzna godność nie jest tak wielka, jak przynależna dziewictwu. Należy bowiem rozpatrywać każdego człowieka w kontekście otrzymanych od Boga darów, które mogą być znakomitsze i ważniejsze, lecz zakryte przed oczyma innych⁵⁶.

W takim życzliwie wierzącym w wyższość innych⁵⁷, pokornym zestawieniu się dziewic z obecnymi w Kościele i żyjącymi w różnych stanach członkami, Augustyn dostrzega obecność cnoty miłości, która nie zmniejsza wartości osoby pokornej, lecz wzmaga ją i przyrnaża jej cnót, których dotychczas nie miała. Te bowiem „tym łatwiej są udzielane, im pokorniej się ich pożąda”⁵⁸.

Pokora staje się, według biskupa Hippony, niezbędną cnotą dla wszystkich, którzy pragną żyć w sposób święty. Dziewice, które we wszystkich swych obyczajach zaczynają dorównywać ślubowanemu i zachowywanemu dziewictwu, nie dopuszczają się już nie tylko grzechów ciężkich, ale również takich, które „są lżejsze, albo za takie się je uważa”⁵⁹, koniecznie zachowywać muszą pokorę, by znaleźć łaskę u Boga (por. Syr 3, 18), który sprzeciwia się pysznym (por. Jk 4, 6), upokarza wywyższających się (por. Łk 18, 14), a nadętych nie przepuszcza przez ciasne przejście.

Posłuszeństwo

Dzięki cnocie posłuszeństwa możliwe staje się przestrzeganie Bożych przykazań. Wprowadzanie jej jednak w życie wymaga działania Boga, który, nakazując posłuszeństwo i udzielając go, pomaga także w jego wypełnieniu⁶⁰. Trzeba więc wypraszać ten dar, za pomocą którego Pan przewodzi ludzkiemu pielgrzymowaniu i sprzyja jego drodze (Ps 36 /37/, 23)⁶¹.

Za ważne należy uznać stwierdzenia biskupa, które akcentują posłuszeństwo dziewic w wypełnianiu obowiązków. Ono bowiem, jako przykazanie, mające być realizowane przez wszystkich członków Kościoła, nie zawsze idzie w parze z dziewictwem i często jest

⁵⁶ *Tamże*, LII, 53.

⁵⁷ *Tamże*.

⁵⁸ *Tamże*.

⁵⁹ *Tamże*, LIII, 54.

⁶⁰ *Tamże*, XLI, 42.

⁶¹ *Tamże*.

zaniedbywane. W ocenie Augustyna zawsze więcej warta jest kobieta żyjąca w innym stanie niż niezdyscyplinowana dziewica. Zakładając bowiem, że posłuszeństwo stanowi większą cnotę niż dziewictwo⁶², które jest jedynie radą, posłuszeństwo zaś nakazem, dziwi się biskup Hippony kobietom, które po ślubie poświęcenia się Bogu w dziewictwie niechętnie przestrzegają nakazów, jednocześnie bardzo gorąco podejmują odrzucanie rzeczy dozwolonych.

W *De sancta virginitate* ideał dziewictwa został ukazany przez Augustyna w kontekście całej niemal doktryny chrześcijańskiej. Biskup Hippony przedstawił więc poświęconą Bogu powściągliwość w odniesieniu do najdoskonalszego jej wzoru, Maryi, a także naśladowającego Dziewicę-Matkę Kościoła. W końcu zwrócił uwagę na łączność omawianego ideału z chrześcijańską nauką o łasce (traktującą go jako przyjęty i zwrócony Bogu w postawie wolności dar), i ze wskazaniem zawartymi w prezentowanej przez Kościół aretologii.

Metoda prezentacji przez biskupa Hippony (przeciwstawiająca się poglądom manichejczyków i jowinian) właściwie pojętego ideału dziewictwa, jego wartości, mimo upływu czasu zdaje się nadal zachowywać aktualność. W różniącym się od Augustynowego współczesnym obszarze geograficzno-historycznym jawi się bowiem konieczność takiego mówienia o poświęconej Bogu powściągliwości, które poszukiwałoby „właściwego prawdziemu umiaru”, porządkującego w sposób nieomylny ludzkie sądy i działania.

ks. Dariusz ZAGÓRSKI

---

⁶² *De civ. Dei* XIV 12; Augustinus Hipponensis, *Contra adversarium Legis et Prophetarum libri duo* I, 14, 19; *De bon. con.* XXIII, 30.